

Turističke specifičnosti grada Madrida

Lilić, Nikolina

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:191:651365>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni prijediplomski studij

NIKOLINA LILIĆ

Turističke specifičnosti grada Madrida

Touristic Specifics of Madrid

Završni rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni prijediplomski studij
Poslovna ekonomija u turizmu i ugostiteljstvu
Studijski smjer: Menadžment u turizmu

Turističke specifičnosti grada Madrida

Touristic Specifics of Madrid

Završni rad

Kolegij: **Turistička geografija**

Studentica: **Nikolina Lilić**

Mentor: **doc. dr. sc. Hrvoje Grofelnik**

Matični broj: **24775PO19**

Opatija, rujan 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG ZAVRŠNOG RADA

Nikolina Lilić

(ime i prezime studenta)

24775PO19

(matični broj studenta)

Turističke specifičnosti grada Madrida

(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor završnog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa završnim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog završnog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, 28.8.2023.

Potpis studenta

Nikolina Lilić

Sažetak

Smješten u srcu Kraljevine Španjolske, grad Madrid odlikuje se živahnim karakterom u kojemu svatko može pronaći nešto po svom ukusu. Madrid je primjer grada koji potvrđuje da je moguće štovati tradiciju i u isto vrijeme prilagođavati se novim trendovima. Visok stupanj kvalitete života potiče mnogobrojne ljude na život u španjolskoj prijestolnici. Ova španjolska velesila odlikuje se niskom stopom nezaposlenosti i visokim bruto domaćim proizvodom. Osim što je važno gospodarsko i financijsko središte, Madrid je i kvalitetan turistički proizvod koji privlači milijune turista godišnje. Povijest, kultura, sport, priroda, samo su neke od turističkih atrakcija koje očaravaju posjetitelje iz svih krajeva svijeta kojima je Madrid postao lako dostupna destinacija zahvaljujući vrlo dobroj prometnoj infrastrukturi. Raznolika gastronomska ponuda i manifestacije koje se redovito održavaju samo su dio autentičnosti koja krase ovo područje. Uljudnost i prijateljski duh domaćina vidljivi su na svakom koraku, a ne nedostaje ni zabave. Svojim visokim stupnjem kvalitete života Madridu konkurira tek nekoliko gradova, a u svrhu ispitivanja te hipoteze predstavljen je Pariz.

Ključne riječi: Madrid, urbani turizam, turistička destinacija, turističke atrakcije, gastronomija

Abstract

Situated in heart of the Kingdom of Spain, the city of Madrid is characterized by liveliness where everyone can find something to fit their taste. Madrid is a city that confirms that it is possible to respect tradition and adapt to the new trends at the same time. The high level of life quality encourages many people to live in Spanish capital. This Spanish force is characterized by low unemployment rate and a high domestic product. Nevertheless, it is an important economic and financial center. Madrid is also a quality touristic product that attracts millions of tourists annually. History, culture, sports, nature, are just some of the tourist attractions that enchant visitors from all over the world, for whom Madrid has become an easily accessible destination thanks to a very good transport infrastructure. The diverse gastronomical offer and regularly held events are only part of the authenticity that adorns this area. Politeness and friendly spirit of the hosts are visible at every step, and the fun is not missing also. With its high level of life quality, only a few cities could compete with Madrid, and for this purpose, Paris is presented.

Key words: Madrid, urban tourism, tourist destination, tourist attractions, gastronomy

Sadržaj

Uvod	5
1. Osnovna obilježja grada Madrida	6
1.1. POVIJEST	6
1.2. SMJEŠTAJ I POLOŽAJ	8
1.3. KLIMA	9
1.4. STANOVNIŠTVO	11
1.5. GOSPODARSTVO	13
2. Turističke atrakcije	14
2.1. KULTURNO- POVIJESNA BAŠTINA	14
2.1.1. Palacio Real	15
2.1.2. Katedrala Almudena	16
2.1.3. Plaza Mayor	17
2.1.4. Gran Vía	18
2.1.5. Puerta del Sol	19
2.1.6. Zlatni trokut umjetnosti	20
2.1.7. Plaza de España	21
2.1.8. Plaza de Cibeles	22
2.1.9. Templo de Debod	23
2.2. PRIRODNE ATRAKCIJE	24
2.2.1. Retiro park	24
2.2.2. Campo del Moro	25
2.2.3. Casa de Campo	26
2.2.4. Parque del Oeste	26
2.3. SPORTSKE ATRAKCIJE	27
2.3.1. Stadion Santiago Bernabéu	27
2.3.2. Metropolitano stadion	27
2.4. GASTRONOMIJA	28
2.5. MANIFESTACIJE I DOGAĐAJI	30

3. Turističke specifičnosti i vrednovanje prostora	31
3.1. PROMETNA POVEZANOST	31
3.1.1. Cestovni promet	32
3.1.2. Željeznički promet	33
3.1.3. Zračni promet	33
3.2. SMJEŠTAJNI KAPACITETI	34
3.3. TURISTIČKI PROMET	35
4. Benchmarking analiza	37
5. Primjer plana turističkog putovanja	39
Zaključak	41
Bibliografija	42
Popis ilustracija	44

Uvod

U samom središtu Iberskog poluotoka smješten je grad živahnog karaktera u kojemu svatko može pronaći nešto po svom ukusu. Madrid je veliko gospodarsko i financijsko središte koje broji preko 3 milijuna stanovnika. Središte je autonomne zajednice Madrida koja se sastoji od 18 autonomnih regija.¹ Duga povijest i kultura ostavili su traga do danas, a sve to privlači brojne posjetitelje u ovu prijestolnicu.

Predmet rada je predstaviti Madrid kao turistički proizvod, dok je svrha nastojati zainteresirati čitatelja za posjetu istog.

U izradi ovog završnog rada korištene su razne metode istraživanja poput induktivne i deduktivne metode, apstrakcije, deskripcije i kompilacije. Statistički podaci preuzimani su sa službenih stranica statističkih instituta kao i sa službenih stranica grada Madrida, a neophodni su bili i turistički vodiči.

U uvodnom dijelu iznesen je pregled povijesti kao i osnovne značajke područja zbog lakše preglednosti daljnjeg tijeka rada. Ukratko su predstavljene glavne turističke atrakcije na području povijesti i kulture, prirode, sporta, gastronomije i događanja. U glavnom dijelu analizirane su vrste prometa i smještajne jedinice u svrhu evaluacije turističkog prometa, dok je sve zaključeno benchmarking analizom u usporedbi s Parizom. Iznesen je i primjer turističkog putovanja s praktičnim savjetima i okvirnim cijenama.

¹ <https://www.esmadrid.com/> podaci preuzeti 1.6.2023.

1. Osnovna obilježja grada Madrida

Zahvaljujući strateškom položaju, Madrid još od davnina ima bitnu funkciju na Iberskom poluotoku. Razni vladari i kulture imali su utjecaj nad njim, a do danas se razvio u glavnu financijsku i gospodarsku silu Španjolske s preko 3 000 000 stanovnika. Prilično visok bruto domaći proizvod i relativno niska stopa nezaposlenosti privlače mnoge ljude na život u španjolskoj prijestolnici.²

1.1. Povijest

Početakom 8. stoljeća maurska vojska iz sjeverne Afrike iskrcala se na Gibraltaru i u svega nekoliko godina osvojila veći dio Iberskog poluotoka. Mauri su imali sjedište u Córdobi u južnoj Španjolskoj, a 852. godine izgradili su utvrdu (*alcázar*) na mjestu današnje Kraljevske palače u Madridu u svrhu zaštite grada Toleda. Oko utvrde koja se zvala Mayrit (u kastiljskoj verziji Magerit, a kasnije Madrid) razvijao se mali grad. Kršćani sa sjevera rekonkvistom su potisnuli Maure na jug, a Kraljevina Kastilja se do sredine 11. stoljeća istaknula kao glavna kršćanska sila. Odlučujući događaj bio je osvajanje Toleda 1085. godine pod vodstvom Alfonsa VI. Nakon velike pobjede stanovnici Madrida, većinom redovnici, potaknuti su na osnivanje samostana kako bi služili duhovnim potrebama zajednice. Madrid je 1202. godine dobio status grada. Brakom Izabele i Ferdinanda 1469. godine ujedinila su se 2 najveća kraljevstva u kršćanskoj Španjolskoj- Kastilja i Aragon. Zajedničkim snagama 1512. godine osvojena je posljednja maurska utvrda te je Španjolska konačno ujedinjena. Karlo I. (kasnije car Svetog Rimskog Carstva Karlo V.) bio je prvi od španjolskih Habsburgovaca na vlasti. Njegov nasljednik, Filip II. odabrao je Madrid kao prijestolnicu Kraljevine Kastilje 1561. godine te s tim činom Madrid počinje rasti kao grad. Upravo za vrijeme Habsburgovaca, zemlja je doživjela kulturni procvat (*Siglo de Oro*), dok su u gradu izgrađene neke od najpoznatijih građevina. Plaza Mayor simbol je habsburškog Madrida izgrađena za vrijeme Filipa III. dok je njegov nasljednik Filip IV. dao podignuti palaču kod El Retira. U to vrijeme u gradu djeluju umjetnici Cervantes, Lope de Vega, Velázquez, Zurbarán i Murillo. Burbonci su došli na vlast 1701. godine krunidbom Filipa V. koji je poticao francuski stil, a središte grada se preselilo na

² <https://www.statista.com/> podaci preuzeti 1.6.2023.

Paseo del Prado. Za vrijeme Karla III. dinastija Burbonaca i Madrid doživjeli su vrhunac, a Karlo III. se i dalje pamti kao jedan od najboljih vladara. Ipak, nakon njegove smrti, neodlučni sin Karlo IV. doveo je do pada monarhije što je kasnije rezultiralo francuskim osvajanjem Španjolske. Nemiri su izbili u ožujku 1808. godine, a 2. svibnja Madridani su napali okupacijske trupe ispred Kraljevske palače. Francuzi su se krvavo osvetili dan kasnije, a Napoleon je na španjolsko prijestolje stavio Josepha Bonapartea. Još više ogorčeni, Španjolci su se oružano pobunili, a u pomoć im je pristigla britanska vojska 1810. godine pri dvogodišnjoj borbi u svrhu istjerivanja Francuza s Iberskog poluotoka. Nakon obnove burbonske vlasti 1814. godine Ferdinand VII. vratio se na vlast kao apsolutni monarh prilikom čega je odbio Ustav. Pobunjena vojska liberala Rafaela del Riega 1820. godine natjerala je kralja da prihvati Ustav, a cijeli ustanak završio je Riegovim smaknućem. Nakon smrti Ferdinanda VII. 1833. godine na vlast je došla njegova kći Izabela II., što je razbjesnilo njegovog brata Karla te je izbio građanski rat u kojem je poginulo preko 140 000 ljudi. Izabela II. maknuta je s vlasti 1868. godine, a s obzirom na to da su Španjolci i dalje preferirali monarhiju, na prijestolje je stavljen Amadeo I. Savojski, sin talijanskog kralja Vittorija Emmanuela. Njegovom abdikacijom nakon 2 godine parlament je proglasio republiku. Ona je trajala tek 11 mjeseci kada je na vlast stavljen sin Izabele II.- Alfonso XII. čime se po drugi put obnovila burbonska vlast. Za vrijeme njegovog nasljednika Alfonsa XIII. gospodarstvo propada, a zemlja bankrotira nakon čega je kralj abdicirao te otišao u egzil. Osnivanjem Druge Republike 1931. godine došlo je do sukoba interesa ljevice i desnice. Ubojstvo konzervativnog člana parlamenta Josúa Calva Sotela 1936. godine bilo je povod španjolskom građanskom ratu u kojem je Madrid teško bombardiran te je u konačnici i pao 1939. godine. Iako je Španjolska bila nominalno neutralna za vrijeme Drugog svjetskog rata, general Francisco Franco koji je bio postavljen za diktatora ipak je gajio simpatije prema Trećem Reichu i fašističkoj Italiji. Španjolska je tako trpjela autarkiju te su milijuni ljudi bili prisiljeni emigrirati i raditi u tvornicama u Francuskoj i Njemačkoj. Nakon smrti Franca 1975. godine na vlast dolazi burbonac Juan Carlos I. koji je planirao vratiti Španjolsku u moderni svijet, a zahvaljujući njemu zaustavljen je državni udar 1981. godine. Kulturni napredak i euforija u Madridu zavlada su 1980.-ih godina, a duh optimizma i samopouzdanja je poznat pod pojmom La Movida. Gospodarski oporavak čitave Španjolske bilježi se 1992. godine Olimpijskim igrama u Barceloni, svjetskom izložbom u Sevilli te

odabirom Madrida za europsku prijestolnicu kulture. Kralj Juan Carlos I. abdicirao je 2014. godine u korist sina Filipa VI. koji je do danas na vlasti.³

1.2. Smještaj i položaj

Među najvećim gradovima Europe, ističe se Madrid, glavni i najveći grad Kraljevine Španjolske. Smješten na 40° 25' 0.3900" sjeverne geografske širine te 3° 42' 13.6440" zapadne geografske dužine, nalazi se u samom središtu zemlje. Grad se prostire na 604,3 km², dok cijela autonomna zajednica zauzima površinu od 8 028 km². Sam grad dijeli se na 21 četvrt, dok sveukupno u gradu postoji 139 manjih susjedstava, tzv. *barrios*. Madrid se smjestio na visoravni Meseta, u podnožju planinskog lanca Sierra de Guadarrama, okružen većim rijekama Tajo, Jarama, Guadarrama, Alberche, dok kroz sam grad prolazi rijeka Manzanares. Madrid se ističe kao glavni grad sa najvišom nadmorskom visinom u Europi- 646 m.⁴ U zemljopisnom području Kastilje nalaze se brojni povijesno značajni manji gradovi kao što su; San Lorenzo de El Escorial, Alcalá de Henares, Buitrago de Lozoya, Aranjuez, Chinchón, dok su ponešto dalje smješteni Toledo i Segovia.⁵

Slika 1: Položaj Madrida

Izvor: <https://www.google.com/maps/>

³ Kindersley, *Madrid*, 15-23.

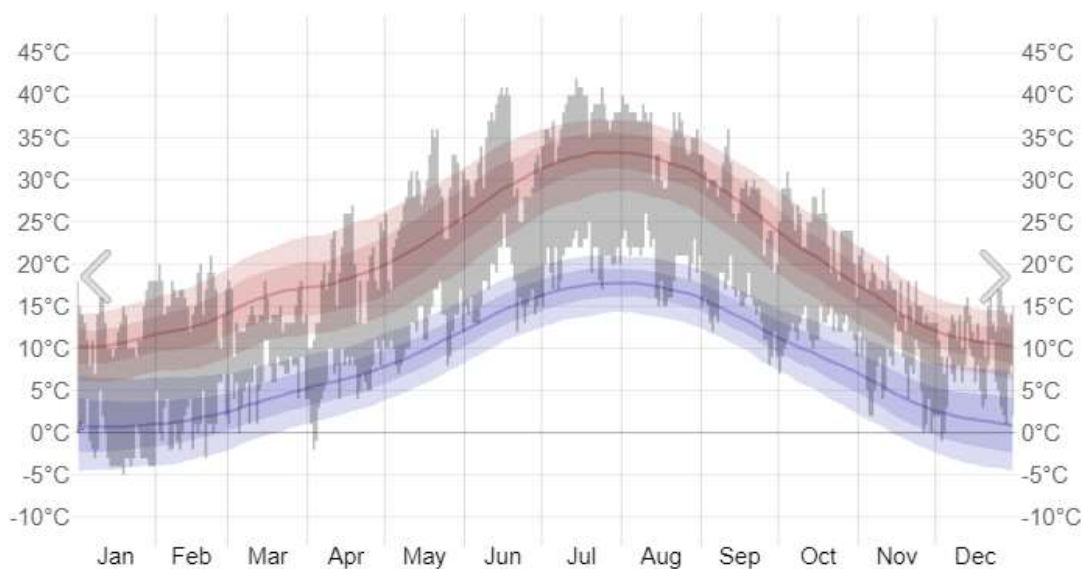
⁴ Fraser, *Traveler Spain*, 55.

⁵ Brusckke i drugi, *Nezaboravna putovanja Europom*, 233.

1.3. Klima

Iako u samom središtu Pirenejskog poluotoka, grad Madrid prema Köppenovoj klasifikaciji odlikuje sredozemna klima sa suhim i vrućim ljetima (Csa). Zime su hladne i svježije, nerijetko praćene oštrim vjetrovom.

Analiza sljedećih klimatskih obilježja temelji se na podacima iz 2022. godine, a na grafikonu se nalazi prikaz temperatura izmjerenih na području Madrida (Adolfo Suárez Madrid- Barajas). Sive crte prikazuju raspon temperatura izmjerenih svakog dana, dok crveno područje označava maksimalne, a plavo minimalne dnevne temperature. Crvena i plava linija definiraju prosječne dnevne najtoplije i najhladnije temperature. Iz grafa se tako može vidjeti da su prošle godine najhladniji mjeseci bili siječanj, veljača te studeni i prosinac u kojima je minimalna temperatura zraka dosegala -5°C , dok je maksimalna temperatura išla i do 21°C . Nedvojbeno najtopliji mjesec, uz lipanj i kolovoz bio je srpanj u kojemu je najviša temperatura od čak 42°C izmjerena sredinom mjeseca.⁶

Slika 2: Temperature izmjerene na području Madrida 2022.

Izvor: <https://weatherspark.com/>

⁶ <https://weatherspark.com/> podaci preuzeti 1.6.2023.

Mjeseci s najviše padalina bili su ožujak, listopad, studeni te prosinac, dok u ostalim mjesecima padaline nisu bile izražene ili do njih ne bi ni dolazilo.

Snijeg nije tako uobičajena pojava u Madridu, međutim u siječnju 2021. godine cijelu Španjolsku zahvatila je snježna oluja Filomena koja je odnijela i nekoliko života. Snijeg je u Madridu dosežao i do 60 cm, a danima je podzemna željeznica bila jedina dostupna vrsta prijevoza.

Zanimljiva činjenica ne samo o Madridu, već o cijeloj Španjolskoj vezana je uz vremenske zone. Naime, iz političkih razloga kontinentalni dio zemlje te Balearski otoci pripadaju srednjoeuropskoj vremenskoj zoni (UTC +1), dok jedino Kanarski otoci mjere vrijeme po uzoru na zapadnu Europu (UTC). Uzevši u obzir geografski smještaj države, postoje značajna odstupanja prilikom usporedbe izlaska i zalaska Sunca u Španjolskoj te u ostalim državama koje se nalaze u istoj vremenskoj zoni. Tako je primjerice 1. siječnja 2023. godine Sunce u Zagrebu izašlo u 7:35, a zašlo u 16:23, dok se u Madridu to dogodilo u 8:36 te u 18:00. U Zagrebu je izlazak Sunca 1. lipnja 2023. godine zabilježen u 5:07, a zalazak u 20:39, dok su u Madridu iste radnje evidentirane u 6:45 te u 21:40.⁷

U nastavku je prikazan grafikon insolacije tijekom 2022. godine. Crna crta jasno označava razliku između dnevnog trajanja dana i noći. U zimskim mjesecima Sunce je prisutno čak nešto više od 9 sati, dok u ljetnim mjesecima broj sunčanih sati u danu iznosi 15.

Slika 3 Grafikon insolacije 2022.

Izvor: <https://weatherspark.com/>

⁷ <https://dateandtime.info/> podaci preuzeti 1.6.2023.

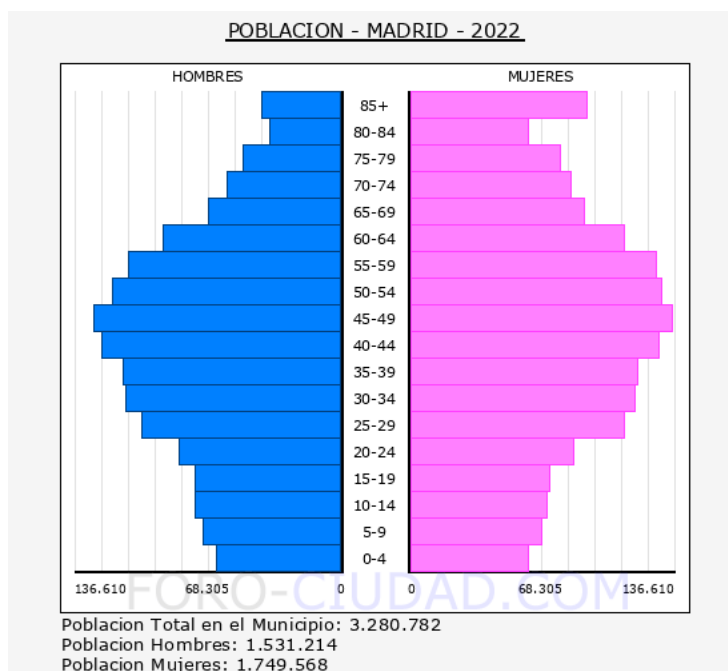
1.4. Stanovništvo

Prema statističkim podacima Madrid je 2022. godine bilježio 3 280 782 stanovnika, dok je pod autonomnom zajednicom grada bilo prijavljeno 6 713 557 ljudi. Zajednica Madrida najnaseljenija je regija u Španjolskoj iza Andaluzije i Katalonije. Omjer muškaraca i žena je relativno podjednak, dok je stanovništvo pretežne starosne dobi između 40 i 59 godina.⁸

Tablica 1: Prikaz broja stanovnika Madrida od 2018.- 2022. godine

Godina	Muškarci	Žene	Ukupno
2022.	1.531.214	1.749.568	3.280.782
2021.	1.540.894	1.764.514	3.305.408
2020.	1.553.899	1.780.831	3.334.730
2019.	1.520.153	1.745.973	3.266.126
2018.	1.500.190	1.723.144	3.223.334

Izvor: <https://www.foro-ciudad.com/>

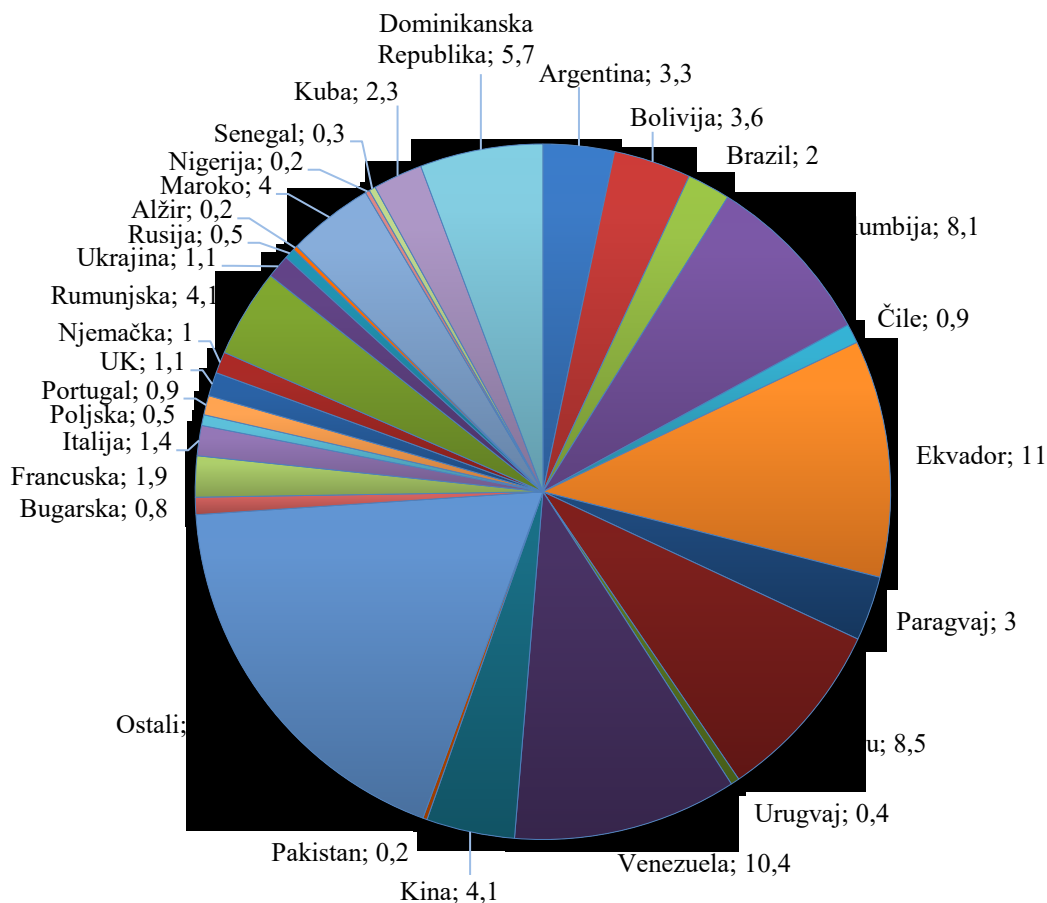

Slika 4: Omjer broja muškaraca i žena u Madridu 2022. godine

Izvor: <https://www.foro-ciudad.com/>

⁸ <https://www.foro-ciudad.com/> podaci preuzeti 1.6.2023.

Polovicu stanovništva Madrida čine Madridani, četvrtinu ostali Španjolci, dok su preostali stanovnici uglavnom doseljenici iz Južne Amerike.

Slika 5: Udio nešpanjolskog stanovništva u Madridu 2022. (%)

Izvor: <https://www.foro-ciudad.com/>

S obzirom na to da je Španjolska većinom kršćanska zemlja, tako je više od dvije trećine stanovništva rimokatoličke vjeroispovijesti, a redom slijede ateisti, muslimani, protestanti te neizjašnjeni.⁹

⁹ <https://www.foro-ciudad.com/> podaci preuzeti 1.6.2023.

1.5. Gospodarstvo

Nakon COVID-19 pandemije do očekivanog gospodarskog oporavka u svijetu ipak nije došlo usprkos ratu u Ukrajini koji je započeo u veljači 2022. godine. Svjetski poredak se promijenio na političkom, društvenom i gospodarskom polju, a velika neizvjesnost i stabilnost praćene su ljudskom tragedijom velikih razmjera.

Usprkos svim prijašnjim posljedicama, Madrid se krajem 2022. godine počeo gospodarski oporavljati. Imajući tako na umu da je inflacija pogodila španjolsku ekonomiju, zajednica Madrida bilježi najveći BDP po stanovniku- 34 821 euro (čak 36,6% viši od španjolskog prosjeka). Stopa nezaposlenosti u Španjolskoj kreće se oko 13,3%, dok je u Madridu na 11% što je razlog više zašto je glavnina stanovništva koncentrirana u glavnom gradu.¹⁰

Kao najveći i najgušće naseljeni grad Španjolske, Madrid je puno više od samog turizma. Najvažnije je financijsko i gospodarsko središte zemlje, a osim toga glavni sektori gospodarske aktivnosti odvijaju se u trgovini, obrazovanju, prijevozu, ugostiteljstvu te zdravstvu. Odmah iza njih nalaze se telekomunikacije, razvoj softvera te kulturna i izdavačka industrija. Španjolska ima vrlo važnu ulogu u farmaceutskoj djelatnosti, a 80% biomedicinskih i farmaceutskih tvrtki nalazi se upravo u Madridu. Isto tako, prijestolnica Španjolske može se pohvaliti titulom druge regije u Europi kojoj su poslovi najčešće bazirani na tehnologiji.¹¹

Zajednica Madrida 2. je najveća regija u Španjolskoj po uvozu i izvozu. U 2022. godini zabilježeno je preko 59 milijardi eura dobivenih izvozom cjepiva, električne energije, lijekova, traktora itd. S druge strane, 111 milijardi eura uloženo je u uvoz prirodnog plina, lijekova, cjepiva, električne energije i pametnih telefona. Najviše se izvozilo u Belgiju, Francusku, Portugal, Ujedinjeno Kraljevstvo i Italiju, a uvozilo iz Njemačke, Kine, Sjedinjenih Američkih Država, Francuske i Italije.¹²

¹⁰ <https://www.caixabank.es/> podaci preuzeti 10.8.2023.

¹¹ <https://www.statista.com/> podaci preuzeti 10.8.2023.

¹² <https://oec.world/en/> podaci preuzeti 10.8.2023.

2. Turističke atrakcije

Turističke atrakcije mogu se definirati kao ona obilježja turističke destinacije koja svojim karakteristikama privlače i motiviraju turiste da posjete neko turistički receptivno područje. Turističke atrakcije su osnova prilikom koje se izabire destinacija, a tek onda slijede smještajni kapaciteti, dobra prometna povezanost, blizina emitivnog tržišta te ostali čimbenici. Atrakcija može biti mjesto, događaj ili pak manifestacija koja zbog neke specifičnosti privlači veći broj posjetitelja.¹³ U ovom djelu one su podijeljene na kulturno- povijesnu baštinu, prirodne i sportske atrakcije, gastronomiju te na manifestacije i događaje.

2.1. Kulturno- povijesna baština

Kulturno- povijesna baština označava jedinstvo i posebnost njegovane kulture na određenom području. Njome se definira kulturni identitet, a cilj je održivost, promicanje i zaštita. Zaštitom i očuvanjem osigurava se postojanost kulturnih vrijednosti isto kao i potencijal za daljnji razvoj destinacije. Kulturno- povijesna baština može biti umjetničke, arheološke, antropološke, paleontološke i znanstvene naravi.¹⁴ Duga i zanimljiva povijest oblikovale su Madrid u grad kakav je danas, a utjecaj raznih vladara i kultura doprinijeli su raznolikosti stilova koji se do danas mogu prepoznati na ulicama grada.

¹³ Benazić, Marketing turističkih atrakcija, 10.

¹⁴ <https://min-kulture.gov.hr/> podaci preuzeti 1.6.2023.

2.1.1. Palacio Real

Kraljevska palača, odnosno Palacio Real, nalazi se u samom centru grada, na strmini iznad rijeke Manzanares. Prvotno je bila maurska utvrda koja je služila kao rezidencija kraljevske obitelji nakon što su Kršćani osvojili Madrid 1085. godine. Nakon temeljitih promjena, 1561. godine Filip II. useljava u kraljevsku utvrdu do dovršenja palače El Escorial 1584. godine. Utvrda je stradala u požaru na Badnjak 1734. godine te je izgradnja nove Kraljevske palače trajala 17 godina. Novoizgrađena palača po uzoru na francuski Versailles služila je kraljevskoj obitelji do abdikacije Alfonsa XIII. 1931. godine. U njoj se mogu pronaći mnogobrojne prostorije poput dvorane s prijestoljem, dvorane od porculana, žute sobe, dvorane stupova, pa čak i ljekarna.¹⁵ Palača se s više od 3 400 soba prostire na preko 135 000 m² što ju čini najvećom palačom u zapadnoj Europi.¹⁶

Kralj Filip VI. danas živi u palači Zarzuela na periferiji grada, dok se Kraljevska palača koristi za državne prilike. Godišnje palaču posjeti preko 2 milijuna ljudi, dok je svakom srijedom i subotom moguće prisustvovati smjeni straže koja najvećim dijelom privlači turiste.¹⁷

Slika 6: Kraljevska palača, Madrid

Izvor: fotografija autorice

¹⁵ Kindersley, *Madrid*, op. cit. 54-57.

¹⁶ <https://www.patrimoniacional.es/> podaci preuzeti 5.6.2023.

¹⁷ <https://www.patrimoniacional.es/> podaci preuzeti 5.6.2023.

2.1.2. Katedrala Almudena

Katedrala Almudena katolička je crkva u Madridu smještena nasuprot Kraljevske palače, a čija je izgradnja trajala 110 godina. Naime, 1883. godine položen je kamen temeljac, a crkva je postala katedrala 1885. godine kada je papa Leon XIII. uspostavio biskupiju. Izgradnja katedrale tekla je vrlo sporo te je kripta dovršena 1911. godine, a radovi su zbog Španjolskog građanskog rata obustavljeni između 1936. i 1939. godine. Nakon konačnih dogovora 1985. godine katedrala je završena 1993. godine kada ju je papa Ivan Pavao II. došao posvetiti te je tako postala prva posvećena katedrala izvan Rima. Iako prvotno planirana kao gotička građevina, kasnije je odlučeno da vanjski dio bude u neoklasicističkom stilu zbog većeg sklada s Kraljevskom palačom. Od 2007. godine moguće je posjetiti muzej katedrale koji svjedoči o povijesti madridske biskupije, kriptu u neoromaničkom stilu te kupolu s koje se pruža jedinstven pogled na grad.¹⁸

Slika 7: Katedrala Almudena, Madrid

Izvor: fotografija autorice

¹⁸ <https://catedraldelalmudena.es/> podaci preuzeti 7.6.2023.

2.1.3. Plaza Mayor

Glavni trg odnosno Plaza Mayor smješten je u centru grada, a može mu se pristupiti s čak 10 ulaza. Ovaj pravokutni trg tipičnog je kastiljskog izgleda ukrašen je balkonima, šiljatim tornjevima, krovnim prozorima te kosim krovovima. Trg može primiti do 50 tisuća ljudi, a kroz povijest se koristio u razne svrhe- kao tržnica, kazalište, arena za borbu s bikovima, mjesto smaknuća te pozornica za turnire. Trg je izgrađen 1617. godine, nakon samo 2 godine gradnje. Prvi veći javni događaj koji se na njemu zbio bila je beatifikacija zaštitnika Madrida Svetog Izidra 1621. godine, a potom pogubljenje tajnika Filipa III.- Rodriga Calderóna iste godine. Ipak, najznačajniji događaj bio je dolazak Karla III. iz Italije 1760. godine.¹⁹ U samom središtu trga nalazi se kip Filipa III. koji je djelo talijanskih umjetnika Pietra Tacce i Giambologne. Kip je 1616. godine darovan kralju je te do 19. stoljeća krasio park Casa de Campo nakon čega je prebačen na glavni trg. Casa de la Panadería (pekara) najotmjeniji je dio građevina s arkadama, a na njenom pročelju se nalaze brojne alegorijske slike.

Danas zgrade na glavnom trgu uglavnom koristi gradska uprava, dok su na samom trgu smješteni mnogobrojni restorani i barovi. Mjesto je to održavanja raznih sajmova, dok je najpoznatiji onaj nedjeljom kada se na trgu okupljaju kolekcionari maraka i novčića iz cijele zemlje.²⁰

Slika 8: Plaza Mayor, Madrid

Izvor: <https://madridando.com/>

¹⁹ Kindersley, *Madrid*, op. cit. 45.

²⁰ Rice, *Top 10 Madrid*, 18- 19.

2.1.4. Gran Vía

Žila kucavica grada, Gran Vía, duga je 1 300 metara te se smjestila između Calle Alcalá i Plaze de España. Gradnja se odvijala u 3 faze; 1. dio od Calle de Alcalá do Red de San Luis, 2. dio od Red de San Luis do Plaze de Callao te 3. dio od Plaze de Callao do Plaze de España.

Prvi dio ulice izgrađen je 1910. godine kada ju je svečano otvorio Alfonso XIII. Takozvana Avenida del Conde de Peñalver najelegantniji je i najzanimljiviji dio ulice u pogledu arhitekture. Jedna od najpoznatijih građevina, ujedno i glavni simbol grada nedvojbeno je Edificio Metrópolis. Izgrađena pod francuskim utjecajem, smjestila se na samom križanju Calle de Alcalá i Gran Vía. Najupečatljiviji dio građevine je kupola građena od tamnog škriljevca s pozlaćenim ukrasima i kipom Krilate pobjede na vrhu. Zgrada je nekad bila sjedište osiguravajuće tvrtke La Unión y el Fénix Español, a 1970-ih zamijenili su je novi vlasnici također osiguravajuće kuće- Metrópolis.

Drugi dio ulice, odnosno Avenida de Pi y Margall, završen je 1922. godine, a u njemu se osim trgovina mogu pronaći i pojedine kulturno- povijesne građevine. Najistaknutija je zgrada Telefónica koja je u to vrijeme imala titulu ne samo najviše zgrade u Madridu, već u cijeloj Europi. Visoka je 89 metara, a izgrađena je za španjolsku telefonsku kompaniju. Inspirirana je neboderima s Manhattana, a vanjski ukrasi su dodani zbog boljeg sklada s okolnom arhitekturom. U zgradi Telefónice danas je moguće razgledati muzej telekomunikacija, dok je jedan dio zgrade rezerviran za privremene izložbe.

Zadnje izgrađen dio- između 1925. i 1929. godine, Avenida de Eduardo Dato, najmoderniji je dio ulice baziran na art deco stilu. Najpoznatija građevina u ovom dijelu ulice je Edificio Carrión, poznatija kao Edificio Capitol, a koja se ističe velikim Schweppes znakom. U njoj se danas nalaze kino Capitol te hotel Vincci.²¹

Duž cijele ulice nalaze se mnogobrojne trgovine svjetski poznatih brendova. Ulica je od velike renovacije 2018. godine više prilagođena pješacima i biciklistima kako bi se shopping mogao obavljati što brže i bezbolnije.²²

²¹ Kindersley, *Madrid*, op.cit. 48, 49, 74.

²² <https://www.esmadrid.com/> podaci preuzeti 17.6.2023.

2.1.5. Puerta del Sol

Najpopularnije gradsko sastajalište po imenu Puerta del Sol nalazi se u samom srcu grada. Eliptičnog oblika tvori pristupnu točku čak 10 ulica. U središtu se nalazi kip Karla III. koji je tijekom svoje vladavine uveo toliko progresivnih reformi te preuredio grad da je zaslužio nadimak najboljeg vladara Madrida. Na južnom dijelu trga smještena je nekadašnja pošta građena od crvene cigle, a danas Ministarstvo unutarnjih poslova. Prepoznatljiv toranj sa satom dodan je tek 1866. godine. Tradicionalno se upravo ispred tog sata čeka Nova godina, a za svaki otkucaj se pojede zrno grožđa za sreću tijekom godine. Na tlu pred zgradom nalazi se simbol nultog kilometra koji označava središte španjolske cestovne mreže.²³ Također, na trgu se nalazi simbol grada, medvjed koji se penje na stablo planike. Naime, kako je u 13. stoljeću došlo do sukoba prava na lov na posjedima Crkve tako je dogovoreno da Crkva posjeduje zemlju, a Madridani sve ono što je na njoj, tj. divljač.²⁴

Slika 9: Puerta del Sol, Madrid

Izvor: <https://planetofhotels.com/>

²³ Kindersley, *Madrid*, op. cit. 44.

²⁴ *ibid.*, 15.

2.1.6. Zlatni trokut umjetnosti

Istočno od starog Madrida nekada se nalazio predio s vrtovima poznatiji kao Prado (livada). Danas se tu smjestio Retiro park, a nedaleko je šetnica Prado oko koje se mogu pronaći veličanstveni trgovi s fontanama, trijumfalna vrata i još mnogo toga. Ipak, šetnica Prado je najpoznatija po muzejima od kojih su svjetski znani Prado, Reina Sofía i Thyssen-Bornemisza.

Otvoren kao muzej 1819. godine, Prado sadrži najveću svjetsku kolekciju španjolskog slikarstva. Na zahtjev Karla III. zgrada je izgrađena u neoklasicističkom stilu, a bogatstvo strane umjetnosti koja uključuju brojna vrhunska europska djela odražavaju povijesnu moć Španjolske. Od španjolskih djela nezaobilazni su Velázquez i Goya, dok se zavidna kolekcija čuva i na temelju talijanskog, francuskog, njemačkog te flamanskog i nizozemskog slikarstva.²⁵

Muzej kraljice Sofije 1990. godine svečano su otvorili kralj Juan Carlos i kraljica Sofía. U njemu se nalazi bogat opus španjolske umjetnosti 20. i 21. stoljeća, od kojih posebnu pažnju plijene radovi Juana Grisa, Joana Miróa, Salvadora Dalíja te Pabla Picassa. Najpoznatije djelo cijelog muzeja je Picassova Guernica nastala za vrijeme Španjolskog građanskog rata inspirirana napadom na istoimeni grad u znak podrške nacionalističkim snagama generala Franca, a u kojem su stradali nedužni civili.²⁶

Muzej Thyssen- Bornemisza temelji se na zbirci koju su prikupili barun Heinrich Thyssen-Bornemisza i njegov sin Hans Heinrich. Zbirka nastoji prikazati povijest zapadne umjetnosti od talijanskih i flamanskih početaka do ekspresionizma i pop- arta. Sadrži remek djela Tiziana, Goye, Van Gogha i Picassa.²⁷

²⁵ *ibid.*, 78-81.

²⁶ Rice, *Top 10 Madrid*, op. cit. 100.

²⁷ Kindersley, *Madrid*, op. cit. 69-73.

2.1.7. Plaza de España

Plaza de España obilježava kraj Gran Vije te je jedno od prometnijih mjesta u gradu. U 18. i 19. stoljeću tu su bile vojne barake zbog blizine Kraljevske palače, a kasnije su se pretvorile u javni prostor zbog širenja grada. Trg je dobio ime po zgradi España koja je izgrađena tijekom Francova razdoblja. Zgrada je visoka 117 metara te se proteže na 26 katova, a u njoj se danas nalazi Hotel Riu Plaza España s 4 zvjezdice. Tik do zgrade España 1957. godine završena je izgradnja Torre de Madrid koji je u to vrijeme bio najviša građevina na svijetu po čemu je dobio nadimak La Jirafa (žirafa). Ispred zgrade España nalazi se veliki kameni obelisk ispred kojeg je kip Miguela de Cervantesa. Ispod njega Don Quijote jaše konja dok ga Sancho Panza prati na magarcu.²⁸

Slika 10: Plaza de España, Madrid
Izvor: fotografija autorice

²⁸ *ibid.*, 53.

2.1.8. Plaza de Cibeles

Plaza de Cibeles smatra se jednim od najljepših mjesta u gradu, a ono što ga krasi je fontana Cibeles. Fontana se nalazi usred prometnog kružnog otoka, a nazvana je po Kibeli, grčko-rimskoj božici prirode. Njen lik prikazan je kako sjedi na kolima koja vuku 2 lava, a samo djelo nastalo je krajem 18. stojeća od strane Ventura Rodrigueza i Joséa Hermosille. Trg okružuju 4 zgrade; Palacio de Comunicaciones, Palacio de Linares, vojni stožer Cuartel General del Ejército de Tierra te Banco de España.

Palacio de Comunicaciones sjedište je španjolske pošte, a izgrađena je između 1905. i 1917. godine. S obzirom na to da je zgrada bijela s visokima šiljastim tornjicima, često je uspoređivana sa svadbenom tortom. Danas su u zgradi uredi gradonačelnika i Gradske skupštine.

Palacio de Linares nekad je bila najluksuznija palača u Madridu. Sobe su uređene u rokoko stilu, a krašene su zlatom i mramorom. Tijekom vremena postala je zapuštena, no kasnije je u njoj otvorena Casa de América, kulturna organizacija koja promovira latinoameričku umjetnost, književnost i film.

Zgrada Španjolske Banke izgrađena je u 19. stoljeću, a krasi ju više stilova umjetnosti od kojih ponajviše klasicizam i art deco. U banci se nalaze djela Goye, Mengsa, Maelle i Vicentea Lópeza , dok su također brojne i privremene izložbe.²⁹

Slika 11: Plaza de Cibeles, Madrid

Izvor: <https://mivlaje.com/>

²⁹ ibid., 67.

2.1.9. Templo de Debod

Hram- Templo de Debod smješten je na uzvisini iznad rijeke Manzanares s koje se pruža jedinstven pogled koji seže do planinskog lanca Guadarrama. Upravo na ovom mjestu 1808. godine mnogo je ljudi poginulo u bitci s Napoleonom, dok se 1936. godine ovdje smjestila vojarna koja je djelovala protiv osvajačke vojske generala Franca. Egipatski hram Debod sagrađen je u 2. stoljeću pr. Kr., a egipatska vlada darovala ga je Španjolskoj 1968. godine kao zahvalu za spašavanje antičkih spomenika od poplavlivanja Asuanske brane na rijeci Nil. Hram je posvećen tebanskom bogu Amonu koji je prikazan na hramu s ovmovom glavom, a simbolizira život i plodnost. Hram se sastoji od 2 originalna ulaza te kasnije nadodanim trećim.³⁰

Slika 12: Templo de Debod, Madrid

Izvor: <https://caminoon.com/>

³⁰ ibid., 113.

2.2. Prirodne atrakcije

U ovom dijelu rada opisane su najznačajnije prirodne atrakcije grada Madrida.

2.2.1. Retiro park

Smješten u centru grada, prekrivajući površinu od 125 hektara s više od 15 000 stabala, Buen Retiro jedan je od najvećih parkova u Madridu. Godine 2021. zajedno s Prado šetnicom Retiro je uvršten na UNESCO popis svjetske baštine.³¹

U 17. stoljeću u parku se nalazila palača Filipa IV., Real Sitio de Buen Retiro, dok je park bio privatno igralište za kraljevsku obitelj do 1869. godine. Do danas su ostali očuvani samo Casón del Buen Retiro i Museo del Ejército. U parku se nalazi umjetno jezero na kojem se mogu unajmiti čamci na vesla, dok je iznad jezera postavljen kip Alfonsa XII.

U parku se također nalazi Kristalna palača građena od željeza i stakla u kojoj se redovito organiziraju razne izložbe i postavi. U iste svrhe koristi se Palacio de Velázquez.³²

Slika 13: Retiro park

Izvor: <https://mermaidssofearth.com/>

³¹ <https://www.esmadrid.com/> podaci preuzeti 1.7.2023.

³² Kindersley, *Madrid*, op. cit. 77.

2.2.2. Campo del Moro

Campo del Moro (Maursko polje) nalazi se odmah pokraj rijeke Manzanares, a maurska vojska pod vodstvom Ali Ibn Jusufa se ovdje utaborila 1109. godine. U 16. stoljeću Filip II. kupio je zemljište koje je služilo je kao rekreacijsko područje za dvorac u Madridu. Nakon požara 1734. godine popularizacijom ostalih mjesta, ovo područje je izgubilo na važnosti.³³ Tek krajem 19. stoljeća park je uređen u engleskom stilu- linearno, a u sredini se nalaze dvije fontane. Tada je još služio kraljevskoj djeci kao igralište, a za vrijeme Druge republike 1931. godine je otvoren za javnost. U doba građanskog rata ponovno je zatvoren do 1978. godine. U prošlosti se park nije povezivao s Kraljevskom palačom koja se nalazila dosta više, međutim novi dizajn stvorio je jedan od najboljih pogleda na istu.³⁴

Slika 14: Campo del Moro

Izvor: <https://www.prepararmaletas.com/>

³³ <https://www.patrimonionacional.es/> podaci preuzeti 1.7.2023.

³⁴ Kindersley, *Madrid*, op. cit. 59.

2.2.3. Casa de Campo

Casa de Campo najveći je javni park u Madridu koji se prostire na više od 1 500 hektara. Kralj Filip II. tamo je stvorio farmu koja je povezivala palaču s El Pardo lovištem, međutim dolaskom Druge republike 1931. godine taj prostor je ustupljen Madridanima. Iako s bogatim šumskim pokrovom, danas je to urbani park koji ponajviše služi za odmor i rekreaciju. Unutar parka mogu se pronaći preuređeno jezero Casa de Campo, zoološki vrt, zabavni park, žičara, bazen itd.³⁵

Slika 15: Casa de Campo, Madrid

Izvor: <https://www.hotelindiana.es/>

2.2.4. Parque del Oeste

Parque del Oeste prostire se na gotovo 100 hektara, a kreirao ga je glavni vrtlar- Cecilio Rodriguez 1906. godine. Park posjeduje žičaru, školu keramike te hram Debod. Tijekom

³⁵ <https://www.esmadrid.com/> podaci preuzeti 6.7.2023.

građanskog rata tu se nalazilo 20 bunkera od kojih su 3 i dalje vidljiva. Kroz park teče umjetni potok, a na južnom kraju se nalazi Vrt ruža u kojem se održavaju godišnja natjecanja.³⁶

2.3. Sportske atrakcije

Kad je u pitanju sport, Madrid je najviše znan po nogometu. Kraljevski klub Real Madrid, Atlético de Madrid, Rayo Vallecano, Getafe, samo su neki od svima dobro znanih nogometnih klubova.

2.3.1. Stadion Santiago Bernabéu

Santiago Bernabéu bio je klupski predsjednik zaslužan za osvajanje 5 europskih prvenstava zaredom 1950-ih te u njegovu čast stadion danas nosi upravo njegovo ime. Otvoren je 1947. godine, kapaciteta 81 000 ljudi, nalazi se u gradskoj poslovnoj četvrti Nuevos Ministerios. Kraljevski klub uz Barcelonu je najpoznatiji u Španjolskoj te je također jedan od većih klubova u svijetu. Mnogi ga smatraju najtrofejnijim, a dosad je osvojio 14 puta europski kup, 35 puta španjolsku ligu, 19 puta Kup kralja, 12 puta Superkup itd. Mnogi turisti dolaze u Madrid upravo zbog ovog kluba kako bi pogledali utakmicu ili pak samo razgledali stadion.³⁷

2.3.2. Metropolitano stadion

Vječiti gradski rival kraljevskom klubu je Atletico Madrid. Sjedište kluba je blizu glavne zračne luke, a stadion izgrađen ne tako davno podržava do 68 000 posjetioca. Klub je dosad osvojio 11 nacionalnih trofeja te 9 Kupova kralja.

Zanimljivo za istaknuti je da prilikom osvajanja svakog trofeja oba kluba, navijači se skupljaju na Plazi de Cibeles gdje slavlje traje do dugo u noć.³⁸

³⁶ Rice, *Top 10 Madrid*, op. cit. 50.

³⁷ <https://www.realmadrid.com/> podaci preuzeti 7.7.2023.

³⁸ <https://en.atleticodemadrid.com/> podaci preuzeti 7.7.2023.

2.4. Gastronomija

Tapasi i vino prva je asocijacija na gastronomsku ponudu Španjolske, međutim ona krije mnogo više od toga. Od jednostavnih jela tipičnih na području Madrida ističu se tortilla de patatas, (omlet punjen krumpirom), patatas bravas (prženi krumpir u ljutom umaku), huevos estrellados (jaja najčešće servirana s krumpirom), bocadillo de calamares (lignje u sendviču) itd.

Iako smješten u samom kontinentu, Madrid je poznat po ribi i morskim plodovima, ponajviše kozicama i hobotnici. Naime, svježi morski plodovi svakodnevno pristižu iz luka u glavni grad na preradu te je iz tog razloga najbolja konzumacija istih upravo u Madridu.

Kada dođu hladni zimski dani Madridani najviše prakticiraju juhe i variva. Najpoznatiji lokalni specijalitet je *cocido madrileño* koji se pravi od raznog povrća, mesa i slanutka u varivu, a *callos a la madrileña* tradicionalno je jelo spravljeno od tripica i pikantne kobasice začinjeno paprikom. *Sopa de ajo* vruća je juha od češnjaka i krušnih mrvica koja je tipična za cijelu Kastilju.

Madridska kuhinja ne zaostaje ni kada su u pitanju deserti. Rosquillas de san Isidro (krafne svetog Izidra) dolaze u raznim bojama i oblicima, a tipičan su desert prilikom proslave zaštitnikovog dana 15. svibnja. Za vrijeme Uskrsa služe se bartolillos (uštipci punjeni kremom) i torrijas (kolači od jaja s aromom limuna i cimeta).

Neizostavni dio čitave španjolske kuhinje jesu churrosi i porrasi- prženi uštipci najčešće servirani s vrućom čokoladom. Najpoznatije mjesto koje poslužuje ove delicije u Madridu je San Ginés, izgrađeno 1890. kao gostionica i pansion, međutim 4 godine nakon okreće se pripremi churrosa. San Ginés veoma je poznato mjesto u gradu što se očituje u slikama mnogobrojnim popularnih ljudi po cijelom objektu. Dnevno se proizvede preko 4 000 churrosa, a sama franšiza počela se širiti u Japanu, Kini, Kolumbiji, Meksiku itd.³⁹

Prema Guinnessovoj knjizi rekorda, Botín je najstariji restoran na svijetu, otvoren 1725. godine. Poznat je po izvanrednoj ponudi kastiljske hrane te specijalitetu kuće, pečenom odojku. Osim u gastronomiji, tijekom posjete se uživa u ugođaju gozbe koji upotpunjuje izvorni dekor-azulejo (pločice) te hrastova greda.⁴⁰

³⁹ <https://chocolateriasangines.com/> podaci preuzeti 7.7.2023.

⁴⁰ Rice, *Top 10 Madrid*, op. cit. 68.

Kako bi se doživio pravi ugođaj španjolske gastronomije, neizostavne su tržnice hrane kojih u Madridu ne nedostaje. Neupitno najpoznatija je San Miguel smještena u samom središtu grada, a otvorena je 1916. godine. Cijela konstrukcija građena je od željeza, a broji preko 10 milijuna posjetitelja godišnje. Na preko 30 štandova nude se razni specijaliteti od voća i povrća preko mesa do riba i školjki.

Modernizacijom i utjecajem stranih kultura danas se u Madridu osim tradicionalne kuhinje mogu pronaći i mnogobrojni strani restorani. Čak 22 objekta mogu se pohvaliti Michelinovim zvjezdicama od čega je najpoznatiji DiverXo s njih 3. Dvije zvjezdice imaju Deessa, Coque, Smoked Room, DSTAgE, Ramón Freixa i Paco Roncero, dok ostalih 15 krasi po jedna zvjezdica.⁴¹

Slika 16: Cocido Madrileño

Izvor: <https://www.laespanolaaccites.com/>

Slika 17: Churros

Izvor: <https://mercadodeprosperidad.com/>

⁴¹ <https://www.esmadrid.com/> podaci preuzeti 10.7.2023.

2.5. Manifestacije i događaji

Madrid je grad koji obiluje zabavom i sadržajem za svačiji ukus u svako doba godine. Svaki grad i selo imaju tipične *fiestas*, koje osim domaćih ljudi privlače i mnogobrojne turiste.

La Latina je gradska četvrt koja obiluje barovima, tavernama, restoranima i noćnim klubovima, a najpoznatiji tradicionalni događaj koji ga krasi je zasigurno El Rastro. Buvljak koji se održava svakom nedjeljom i državnim praznikom još od 1740. godine nudi brojne sitnice od raznih antikviteta do rabljene odjeće po povoljnoj cijeni. Bogata atmosfera i autentičnost nezaboravan su dio ovog događaja koji se temelji na pregovaranju oko cijena.⁴²

S obzirom na to da je Španjolska uglavnom katolička zemlja, tako ni štovanje vjerskih običaja nije izostavljeno. Tokom Velikog tjedna organiziraju se procesije diljem cijele zemlje, a u Madridu na Veliki četvrtak pokajnici s tradicionalnim ljubičastim kapuljačama i lancima oko nogu nose Isusovu sliku kroz grad. U vrijeme Božića u gradu su postavljeni brojni sajmovi na kojima se održavaju razni događaji za djecu i odrasle. Nova godina se tradicionalno dočekuje na Plazi del Sol prilikom koje se jedu bobice grožđa za sreću u narednoj godini. Za sveta tri kralja održava se procesija kraljeva koja je posebno zanimljiva djeci.

Svetkovina u čast svetom Izidru obilježava se 15. svibnja kada se Madridani odijevaju u tradicionalne nošnje i uživaju u kolačima *rosquillas*. Slavlje traje tjedan dana, a blagdan ujedno označava i početak sezone borbi s bikovima.⁴³

Koride u Madridu se tradicionalno održavaju u Las Ventas areni od 1931. godine. Upravo ta arena je najveća u Španjolskoj i 3. najveća u svijetu, a kapaciteta je do 24 000 ljudi. Izgrađena je u *mudéjar* stilu, a sezona borbi traje od svibnja do listopada.⁴⁴

⁴² <https://www.esmadrid.com/> podaci preuzeti 13.7.2023.

⁴³ Kindersley, *Madrid*, op. cit. 54.

⁴⁴ <https://www.esmadrid.com/> podaci preuzeti 13.7.2023.

3. Turističke specifičnosti i vrednovanje prostora

U ovom poglavlju analizirane su glavne turističke specifičnosti poput prometne povezanosti i smještajnih kapaciteta koje zajedno tvore turistički promet. Prometna povezanost bitan je čimbenik koji tvori turistički proizvod, a njegovim razvojem raste i sam proizvod. Isto tako, bez adekvatnih smještajnih jedinica, turizam ne bi bio održiv.

3.1. Prometna povezanost

Čitava Španjolska se odlikuje izvrsnom prometnom povezanošću, a Madrid kao glavni grad u tome prednjači. S obzirom na smještaj u samom centru zemlje, na izvanredan način kopnenom je vezom povezan s ostatkom poluotoka. Prisutni su cestovni, željeznički i zračni promet, a u nastavku poglavlja slijede glavna obilježja svakog od njih.

Važno za istaknuti jest to da je Madrid 2019. godine započeo inicijativu pod nazivom Madrid 360- Strategija održivosti okoliša kojoj je cilj ostvariti klimatsku neutralnost do 2050. godine. Program je osmišljen kroz 3 točke; transformacija grada, mobilnost i administracija, dok se strategija usmjerava na 6 ciljeva- održivost, učinkovitost, inteligencija, globalnost, zdravlje i pristupačnost. Prva stepenica ka cilju je smanjenje emisije ispušnih plinova za 65% do 2030. godine. Planirane su tako mnogobrojne promjene od kojih se neke već i provode, a one su sljedeće:

- pretvaranje središnjeg trga Puerta del Sol u isključivo pješačku zonu;
- uvođenje dvije besplatne autobusne linije te smanjenje cijena javnog prijevoza u svrhu poticanja građana na korištenje istog;
- zamjena autobusne flote s ekološki orijentiranim vozilima;
- postepeno smanjivanje udjela vozila koji najviše zagađuju okoliš;
- poticanje alternativnih vrsta prijevoza poput bicikala i romobila;
- gradnja Metropolitanske šume na 600 hektara itd.⁴⁵

⁴⁵ <https://www.madrid.es/> podaci preuzeti 15.7.2023.

3.1.1. Cestovni promet

Cestovni promet u Madridu prilično je dobro organiziran. Nulti kilometar na Puerti del Sol označava početnu točku mjerenja svih cesta koje povezuju Španjolsku. Veće ceste, tj. obilaznice unutar cijele regije prstenastog su oblika, a ima ih 6. Ključne su za mobilnost jer rasterećuju manje prometnice unutar samog grada. Krenuvši iznutra prema van, razlikuju se M-10, M-20, M-30, M-40, M-45 i M-50.

M-10 prva je prstenasta cesta u Madridu, a okružuje stari grad. Izgrađena je u prvom širenju grada, a duljina joj je oko 6,5 kilometara.

M-20 popularno zvana (Paseo de) Ronda dovršena je krajem 19. stoljeća, a prostire se na 11 kilometara.

M-30 najprometnija je ruta koja spaja širi centar grada, a zauzima 32,5 kilometara. Ima karakteristike autoceste, a i sama povezuje sve radijalne autoceste koje počinju od Madrida.

M-40 dio je europske mreže, a spaja vanjske dijelove grada pod opsegom od 35 kilometara.

M-50 smatra se nedovršenom cestom dužine 85 kilometara. Gradnja je započeta 1990. godine, a obilaznica spaja periferne dijelove grada.

Postoji 6 dionica autoceste koje spajaju Madrid s većim španjolskim gradovima, a to su; A-1: Madrid- Burgos- Irún; A-2: Madrid- Barcelona- La Junquera; A-3: Madrid- Valencia; A-4: Madrid- Sevilla; A-5: Madrid- Badajoz i A-6: Madrid- A Coruña.

U sklopu Strategije održivosti okoliša Madrid je ove godine postao prvi europski grad sa 100% ekološkim autobusnim prijevozom. La Empresa Municipal de Transportes de Madrid (EMT) javno je društvo s ograničenom odgovornošću koje upravlja gradskim autobusnim uslugama. Flota se sastoji od 2 110 autobusa od kojih se 90% kreće na plin, a preostalih 10% na struju. U posjedu je i 80 vozila specijaliziranih za prijevoz osoba s invaliditetom. Bitno za napomenuti je da su sva vozila te kompletna prometna infrastruktura prilagođene osobama s poteškoćama. Grad ima solidno razgranatu autobusnu mrežu koja pokriva 192 dnevne linije i 27 noćnih te brzi autobus do zračne luke. Za razliku od drugih europskih gradova, javni prijevoz u Madridu smatra se iznimno brzim, ekološkim i pouzdanim.⁴⁶

⁴⁶ <https://www.emtmadrid.es/> podaci preuzeti 15.7.2023.

3.1.2. Željeznički promet

Željeznička mreža u Madridu na vrlo je visokom stupnju razvoja. Sastoji se od podzemne željeznice, lake željeznice te raznih vrsta vlakova koji prometuju kako unutar, tako i van samog grada.

Podzemna željeznica, kolokvijalno zvana metro, najbrži je i najpouzdaniji način kretanja po Madridu. S obzirom na vrlo dobru infrastrukturu koja prometuje na 287 kilometara, jedna je od najvećih i najboljih podzemnih željeznica u Europi. Metro u ovom gradu u funkciji je još od 1919. godine, a prijevoz je gotovo uvijek točan s polascima svakih 2 do 15 minuta, ovisno o doba dana. Mreža ima 238 stanica, a pokriva 13 linija.

Nakon ukidanja tramvaja 1972. godine, najbližnji oblik prijevoza pojavio se 2007. godine u vidu lake željeznice. U autonomnoj zajednici Madrida, ona pokriva 35,4 kilometara željeznice pod 4 linije koje prometuju na području samog grada, Pozuele de Alarcón, Boadille del Monte i Parle.

Iako željeznice u Španjolskoj postoje od 19. stoljeća, rekonstrukcijom istih 1941. nastale su Španjolske nacionalne željeznice- RENFE (Red Nacional de los Ferrocarriles Españoles). Modernizacijom infrastrukture prvo putovanje brzim vlakom zabilježeno je 1992. godine na relaciji Madrid- Sevilla. RENFE je danas prijevoznički operater svjetske klase čija se politika temelji na održivosti. RENFE je samo jedna od kompanija koja spaja Madrid s ostalim većim gradovima diljem zemlje.

Cercanías je naziv za brze vlakove koji spajaju veće stanice u gradu s ostalim gradovima u autonomnoj zajednici. Djeluju pod kompanijom RENFE, a pokrivaju mrežu željeznice od 391 kilometar s 9 linija.⁴⁷

3.1.3. Zračni promet

U autonomnoj zajednici Madrida nalaze se 3 zračne luke; Adolfo Suárez Madrid-Barajas, Torrejón i Cuatro Vientas.

⁴⁷ <https://www.renfe.com/es/> podaci preuzeti 17.7.2023.

Adolfo Suárez Madrid-Barajas zračna je luka smještena 12 kilometara sjeveroistočno od centra Madrida. Najprometnija je španjolska zračna luka s preko 50 milijuna putnika u 2022. godini, dok je u Europi na 5. mjestu.⁴⁸

Zračna luka Torrejón nalazi se 24 kilometra sjeveroistočno od samog grada, a koristi se u komercijalne svrhe. Najviše služi Ministarstvu obrane i javnih radova, a potom za privatne avijacije.

Zračna luka Cuatro Vientos osnovana je 1911. godine što je čini najstarijom zračnom lukom u Španjolskoj. Smještena je 8 kilometara jugozapadno od grada, a koristi se u vojno- civilne svrhe. Većina treninga i osposobljavanja vrši se upravo ovdje, a u neposrednoj blizini nalazi se Muzej aeronautike i astronautike posvećen španjolskom zrakoplovstvu.⁴⁹

3.2. Smještajni kapaciteti

U Madridu se nalazi preko 800 hotelskih jedinica koje mogu primiti više od 89 360 gostiju, 2,63% više u odnosu na prijašnju godinu. Čak 65% jedinica klasificirano je sa 4 ili 5 zvjezdica što je najviše u cijeloj Španjolskoj. Prošle godine (2022.) 9 hotela je dobilo 5 zvjezdica.⁵⁰

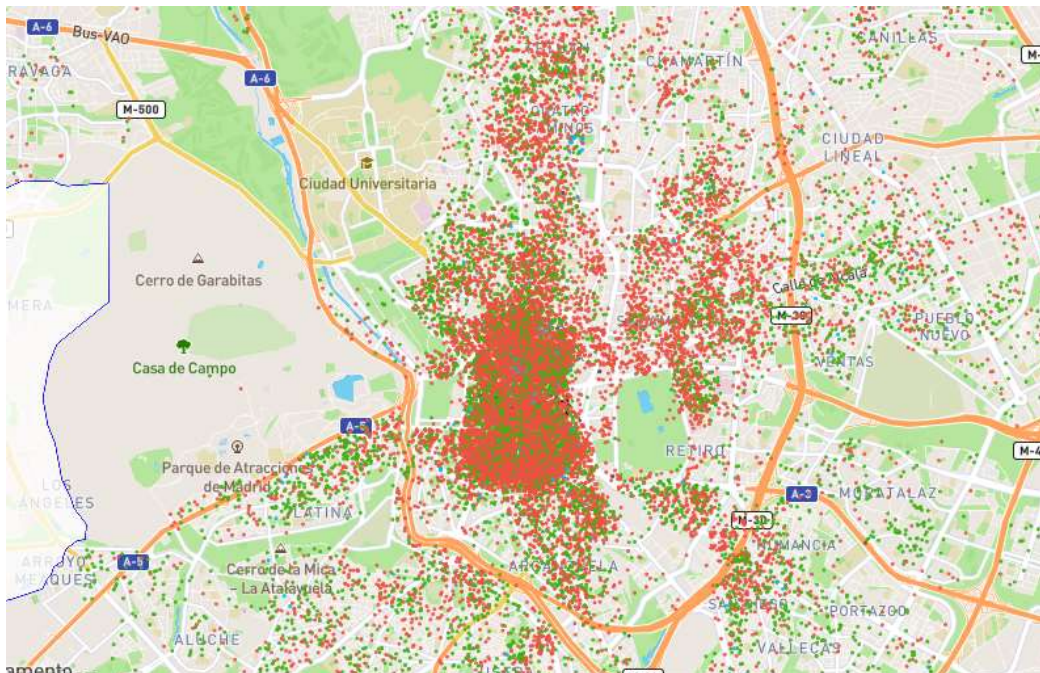
Inside Airbnb bilježi 23 400 smještajnih jedinica koje ne uključuju hotele. Dvije trećine od toga privatni su apartmani, dok trećina ima privatnu sobu, a tek 1% dijeljeni smještaj. U nastavku je prikazana gustoća smještajnih jedinica turističkih apartmana u kojemu crvena boja označava privatne apartmane, a zelena one s privatnom sobom.⁵¹

⁴⁸ <https://www.aeropuertomadrid-barajas.com/> podaci preuzeti 22.7.2023.

⁴⁹ <https://www.aena.es/> podaci preuzeti 22.7.2023.

⁵⁰ <https://www.esmadrid.com/> podaci preuzeti 1.8.2023.

⁵¹ <http://insideairbnb.com/madrid> podaci preuzeti 1.8.2023.

Slika 16: Gustoća smještajnih jedinica turističkih apartmana u Madridu

Izvor: <http://insideairbnb.com/madrid>

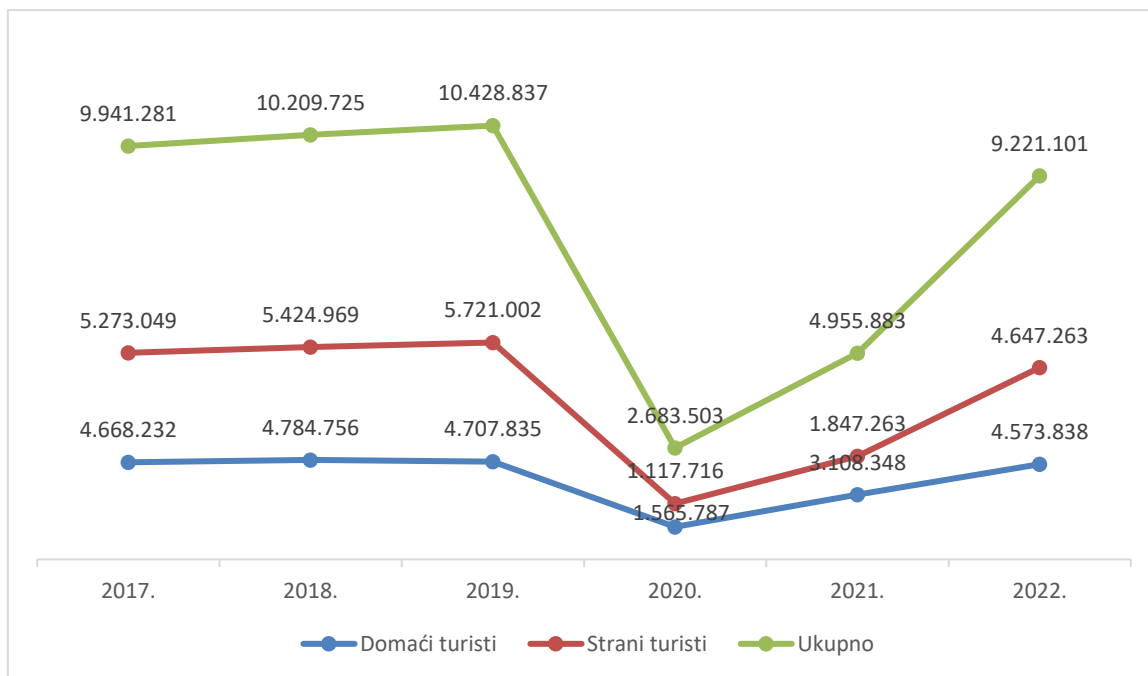
3.3. Turistički promet

Kao jedan od najvećih europskih gradova, Madrid bilježi i zavidne brojke po pitanju turističkog prometa. Krajem 2019. godine zabilježeno je 10 428 837 posjetitelja, dok je naredne godine ta brojka zbog COVID-19 pandemije pala na tek 2 683 503. Ublažavanjem restrikcija 2021. godine 4 955 883 ljudi posjetilo je Madrid, od čega su dvije trećine posjetitelja činili stanovnici Španjolske. Tek 2022. godine broj posjetitelja Madrida ponovno raste na preko 9 220 000 s prilično jednakim brojem nacionalnih i internacionalnih turista.⁵²

Broj turističkih noćenja 2022. godine iznosio je preko 20 milijuna, od čega je 58% bilo međunarodne naravi. Glavni motiv dolaska u Madrid više od polovice turista je upoznavanje kulturne baštine, a zatim posjeta prijatelja, turističke atrakcije itd. Madrid posjećuje nešto više žena od muškaraca (57:43), dok je polovica turista životne dobi između 36 i 55 godina. Većina posjetitelja po prvi put dolazi u prijestolnicu, putuje u paru te se zadržava u istoj 3-5 dana.

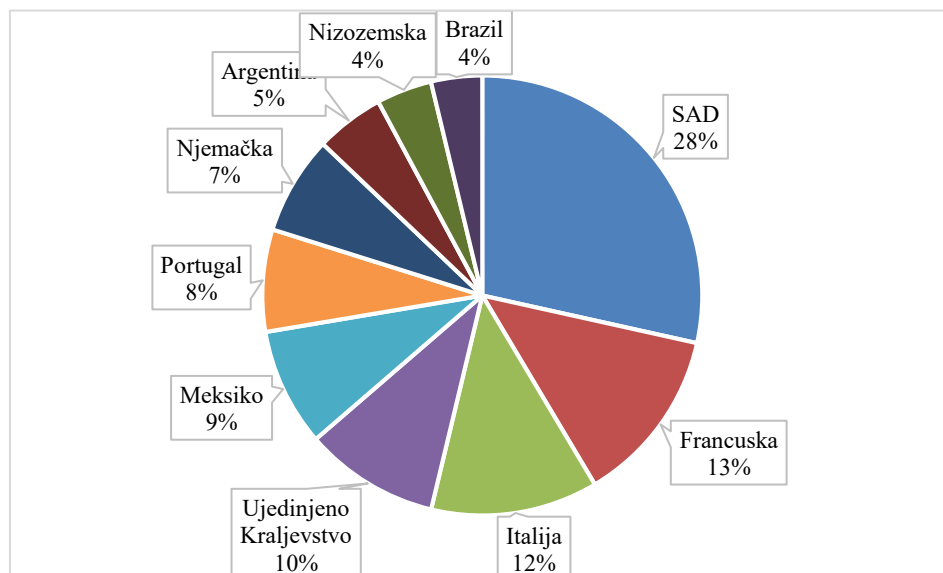
⁵² <https://www.esmadrid.com/> podaci preuzeti 1.8.2023.

Prosječna potrošnja jednog turista za vrijeme čitavog boravka u Madridu je oko 1 570€ odnosno 276€ dnevno (+20% više tokom boravka u prosincu).⁵³

Slika 17: Broj turističkih dolazaka 2022. godine

Izvor: <https://www.esmadrid.com/>

Slika 18: Države dominantne po broju dolazaka u Madrid

Izvor: <https://www.esmadrid.com/>

⁵³ <https://www.esmadrid.com/> podaci preuzeti 1.8.2023.

4. Benchmarking analiza

Benchmarking označava komparativnu analizu s bliskim konkurentom uz kojeg se sagledavaju prednosti i nedostaci proizvoda, a sve u svrhu poboljšanja istog na tržištu. S obzirom na slične preduvjete za razvoj turizma, u ovoj benchmarking analizi predstaviti će se Pariz kao glavni konkurent gradu Madridu.

Pariz, glavni grad Francuske, nalazi se u kontinentalnom dijelu države, u središtu najnaseljenije francuske pokrajine- Île-de-France. Zauzimajući površinu nešto više od 105 km², sam grad je 2022. godine brojio preko 2 230 000 ljudi, dok je u metropolitanskom području živjelo preko 11 142 000 ljudi.⁵⁴ Većinu stanovništva čine mladi ljudi, a 14,5% su strani državljani. Preko 43% građana je visokoobrazovano, dok je preko 28% na rukovodećim pozicijama. Regija Pariza vodeća je po izvozu (20%) i uvozu (27%) u Francuskoj.⁵⁵

BDP po glavi stanovnika u 2022. godini iznosio je 59 400 eura čime je Pariz vodeći grad po ukupnoj vrijednosti dobara i usluga proizvedenih u Europi. Stopa nezaposlenosti kreće se oko 7%.⁵⁶ Kao visoko razvijeni europski gradovi, i Madrid i Pariz članovi su Europske Unije, schengenske zone i Eurozone.

Zahvaljujući bogatoj povijesti, ovaj grad centar je znanosti, obrazovanja i kulture, poznat je po gastronomiji, modi i shoppingu, a isto tako ne zaostaje ni po pitanju turizma. Eiffelov toranj, Louvre, Slavoluk pobjede, Katedrala Notre Dame, samo su neke od znamenitosti koje se mogu pronaći u francuskoj prijestolnici.

Prilikom usporedbe preduvjeta za razvoj turizma, svojom veličinom i položajem gradovi Madrid i Pariz vrlo su visoko rangirani. Nalaze se u blizini emitivnih tržišta te isto tako na križanju prometnih puteva koji spajaju Europu, pa i ostatak svijeta. Tokom povijesti putem raznih vladara obje zemlje imale su utjecaj jedna na drugu tako da se oba grada ističu kulturom. Kao takve, ove prijestolnice nude izuzetno kvalitetno školstvo i obrazovanje koje se kasnije itekako prepoznaje na tržištu.

⁵⁴ <https://www.macrotrends.net/> podaci preuzeti 5.9.2023.

⁵⁵ <https://www.chooseparisregion.org/> podaci preuzeti 5.9.2023.

⁵⁶ <https://www.cci-paris-idf.fr/> podaci preuzeti 5.9.2023.

Pariz broji milijun stanovnika manje od Madrida, međutim bilježi čak 4 puta više turističkih dolazaka u odnosu na Madrid. Prošle godine zabilježeno je 9 200 000 dolazaka u Madrid dok je ta brojka u Parizu 44 100 000.⁵⁷

Iako Pariz u odnosu na Madrid odskače u mnogim brojkama, prema istraživanju kvalitete života, Madrid uvjerljivo predvodi. Naime, indeks kvalitete života u Madridu iznosi 186,1 dok je u Parizu 121,4.⁵⁸ U tablici u nastavku prikazani su glavni pokazatelji koji ukazuju na iznesen podatak.

Tablica 2: Prikaz indeksa kvalitete života u Madridu i Parizu

Grad	Indeks kvalitete života	Indeks sigurnosti	Indeks zdravstvene skrbi	Indeks troškova života	Indeks vremena putovanja	Indeks zagađenja	Klimatski indeks
Madrid	186.1	72.7	80.1	50.9	27.1	38.4	85.5
Pariz	121.4	42.6	78.6	74.8	41.3	63.8	88.4

Izvor: <https://www.numbeo.com/>

Madrid i Pariz svjetske su gospodarske velesile koje svoj razvoj bilježe u konstantnom rastu broja stanovnika. I jedan i drugi grad ističu se kao idealan turistički proizvod koji ima mnogo toga za ponuditi. Iako Pariz predvodi po pitanju turističkih dolazaka, Madrid je prema sudu ispitanika ugodniji za život.

⁵⁷ <https://www.statista.com/> podaci preuzeti 10.8.2023.

⁵⁸ <https://www.numbeo.com/> podaci preuzeti 10.8.2023.

5. Primjer plana turističkog putovanja

Idealno vrijeme za posjetu Madridu bilo bi proljeće kada je temperatura optimalna ili pak božićno doba kada je grad najživlji. U nastavku slijedi primjer putovanja u Madrid u trajanju 5 dana. Ideja je posjetiti turističke atrakcije u centru grada u 4 dana, a 1 dan posvetiti nekom od okolnih mjesta po izboru.

1. dan- Polazak je organiziran iz Zračne luke Franje Tuđmana u ranim jutarnjim satima. Nakon 3 sata leta stiže se u Zračnu luku Adolfo Suárez odakle se brzim vlakom upućuje prema kolodvoru Atocha. Kolodvor je izgrađen 1851. godine kao drugi kolodvor u Španjolskoj, u svrhu povezivanja Madrida s Aranjuezom. Unutrašnjost kolodvora krasi tropski vrt koji sadrži preko 400 različitih vrsta biljaka kojih ima u više od 7 000 primjeraka.⁵⁹ Slijedi odlazak do Retiro parka u kojemu je predviđeno slobodno vrijeme za razgled po želji. Najljepša mjesta za posjetiti su jezero kraj spomenika Alfonsu XII., Kristalna palača, vrt ruža itd. Poslijepodne je rezervirano za posjet muzeju po izboru- Prado, Reina Sofía i Thyssen-Bornemisza.

2. dan- Razgled grada počinje s Puerta de Alcalá- veličanstvenog spomenika podignutog od strane Karla III. u nastojanju da poboljša istočni Madrid. Kasnije su vrata renovirana, a do 19. stoljeća označavala su najistočniju granicu grada.⁶⁰ Šetnjom se dolazi do Plaze de Cibeles na kojoj najveću pozornost plijeni Banco de España u kojoj je moguće posjetiti neku od izložbi. Za one koji su pak više zainteresirani za shopping, mogu prošetati Gran Víjom u nastavku. Za večer je predviđeno istraživanje živopisne četvrti Malasaña te središnje trga Puerta del Sol.

3. dan- Jutro započinje obilaskom Plaze Mayor koja svojim tipičnim kastiljskim izgledom privlači mnoge turiste, a kroz povijest se koristila u razne svrhe. U blizini se nalazi Mercado de San Miguel na kojem je predviđena kratka stanica za kušanje nekih od tradicionalnih španjolskih jela. Organizirana je posjeta Katedrali i Kraljevskoj palači, a zatim se kroz Campo del Moro spušta do rijeke Manzanares gdje se provodi ostatak dana.

4. dan- Cjelodnevni izlet po želji. Neka od istaknutih mjesta vrijedna posjeta su Toledo, Segovia, San Lorenzo de El Escorial, Alcalá de Henares, Buitrago de Lozoya, Aranjuez, Chinchón.

⁵⁹ <https://www.esmadrid.com/> podaci preuzeti 6.9.2023.

⁶⁰ Kindersley, *Madrid*, op. cit. 66.

5. dan- Zadnji dan planirana je posjeta Plazi de Espani u čijoj je neposrednoj blizini egipatski hram- Templo de Debod s čijeg se vidikovca pruža predivan pogled na Katedralu Almudenu. Nakon kratke šetnje stiže se do parka Oeste u kojoj je organiziran prijevoz žičarom do Casa de Campo. Casa de Campo najveći je park u Madridu u kojem se nalaze zoološki vrt, park atrakcija i mnogi drugi zabavni sadržaji. U kasnim noćnim satima predviđen je povratak u Zagreb.

Cijena aranžmana s uključenom povratnom kartom na relaciji Zagreb- Madrid, smještajem i doručkom u hotelu s 4 zvjezdice, prijevozom od i do hotela, turističkim vodičem i ulaznicama za žičaru te razgled Katedrale i Kraljevske palače kreće se oko 700 eura. S obzirom na vrlo visoku potrošnju turista prilikom dolaska u Madrid, preporuča se osigurati oko 50 eura dnevno za dodatne aktivnosti i posjete koje nisu uključene u cijenu.

Zaključak

Madrid je veliko multikulturno središte Španjolske koje do današnjeg dana njeguje svoju tradiciju i običaje. Visokim bruto domaćim proizvodom i niskom stopom nezaposlenosti privlači mnogobrojne ljude na život u ovoj metropoli, a isto tako je i atraktivna turistička destinacija. Kultura, povijest, priroda, sport, gastronomija, samo su neki od faktora u kojima turisti uživaju. Zahvaljujući razvijenoj prometnoj povezanosti, Madrid je danas lako dostupan s gotovo svim oblicima prijevoza. Turistički smještaj dostupan je u svim dijelovima grada, a većina njih je i visoke kategorije. Broj turista, kako domaćih tako i stranih, nakon pandemije COVID-19 polako se vraća u normalno stanje što se očituje u podatku da je 2022. godine Madrid posjetilo preko 9 milijuna turista.⁶¹ Benchmarking analizom predstavljen je Pariz kao glavni konkurent Madridu s obzirom na preduvjete za turistički razvoj. Pariz je metropola koja u mnogočemu ima bolje turističke rezultate u odnosu na Madrid. Jačim gospodarstvom, nižim stupnjem nezaposlenosti, a ponajviše najvećim bruto domaćim proizvodom u Europi, Pariz predstavlja snažnu gospodarsku i turističku silu. Ipak, objektivno gledano, analizom stupnja kvalitete života Madrid se ističe kao idealniji za svakodnevni život. Veći osjećaj sigurnosti, bolja organizacija zdravstva, niži troškovi života, ugodnija klima, samo su neki od čimbenika zašto mnogi biraju baš Madrid za turističku destinaciju i život.

⁶¹ <https://www.esmadrid.com/> podaci preuzeti 1.8.2023.

Bibliografija

- Benazić, Mirela. *Marketing turističkih atrakcija* (Doktorska disertacija, Sveučilište u Puli, Fakultet ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković", 2016.
- Kindersley, Dorling. *Madrid*. Eyewitness Travel, Profil, 2012.
- Fraser, Alexander Edward John. *Traveler Spain*, Second Edition. National Geographic Society, 2005.
- Bruschke, Gerhard, Egghardt Hanna, Gsänger, Christiane, Horbas, Waltraud, Ites, Rudolf, dr. Maier, Dieter, Moczynski, Raphaela, Schomann, Manuela, dr. Vasold, Manfred, dr. Vestner, Heinz, Weiss, Walter. *Nezaboravna putovanja Europom* [Traumstraßen Europas]. Mozaik knjiga, 2008.
- Rice Christopher, Rice Melanie. *Top 10 Madrid*, Znanje d.d., 2003.

Internet izvori

Aena <https://www.aena.es/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Aeropuerto Madrid- Barajas <https://www.aeropuertomadrid-barajas.com/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Atletico de Madrid <https://en.atleticodemadrid.com/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

CaixaBank <https://www.caixabank.es/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Catedral de la Almudena <https://catedraldelaalmudena.es/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

CCI Paris <https://www.cci-paris-idf.fr/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Chocolateria San Gines <https://chocolateriasangines.com/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Choose Paris Region <https://www.chooseparisregion.org/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Date and Time <https://dateandtime.info/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

EMT Madrid <https://www.emtmadrid.es/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

ES Madrid <https://www.esmadrid.com/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Foro- ciudad <https://www.foro-ciudad.com/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Inside Airbnb <http://insideairbnb.com/madrid/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Macrotrends <https://www.macrotrends.net/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Madrid <https://www.madrid.es/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Ministarstvo kulture <https://min-kulture.gov.hr/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Numbeo <https://www.numbeo.com/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Patrimonio Nacional <https://www.patrimonionacional.es/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Real Madrid <https://www.realmadrid.com/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Renfe <https://www.renfe.com/es/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Statista <https://www.statista.com/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

The Observatory of Economic Complexity <https://oec.world/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Weather Spark <https://weatherspark.com/> (preuzeto, lipanj-kolovoz 2023.)

Popis ilustracija

Tablice

Tablica 1: Prikaz broja stanovnika Madrida od 2018.- 2022. godine	111
Tablica 2: Prikaz indeksa kvalitete života u Madridu i Parizu.....	388

Slike

Slika 1: Položaj Madrida	8
Slika 2: Temperature izmjerene na području Madrida 2022.....	9
Slika 3 Grafikon insolacije 2022.....	10
Slika 4: Omjer broja muškaraca i žena u Madridu 2022. godine	111
Slika 5: Udio nešpanjolskog stanovništva u Madridu 2022. (%).....	12
Slika 6: Kraljevska palača, Madrid	15
Slika 7: Katedrala Almudena, Madrid.....	16
Slika 8: Plaza Mayor, Madrid.....	17
Slika 9: Puerta del Sol, Madrid	19
Slika 10: Plaza de España, Madrid.....	21
Slika 11: Plaza de Cibeles, Madrid	22
Slika 12: Templo de Debod, Madrid.....	23
Slika 13: Retiro park	24
Slika 14: Campo del Moro	25
Slika 15: Casa de Campo, Madrid.....	26
Slika 16: Gustoća smještajnih jedinica turističkih apartmana u Madridu	35
Slika 17: Broj turističkih dolazaka 2022. godine	36
Slika 18: Države dominantne po broju dolazaka u Madrid.....	36